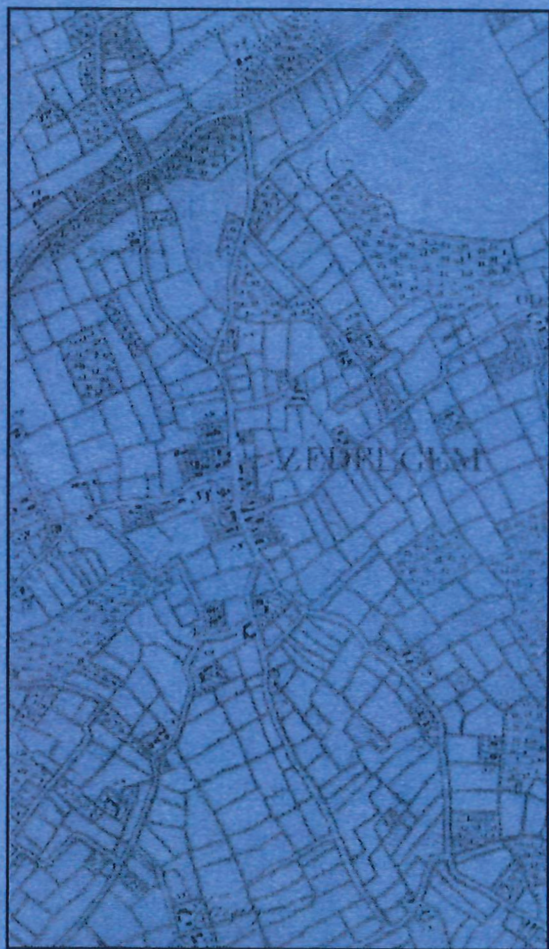

ZILLEGHEM

**DRIEMAANDELIJKS
TIJDSCHRIFT
24STE JAARGANG
NR 3
JULI
AUGUSTUS
SEPTEMBER
2003**

Verantw. Uitg.: B. Denys
Klaprozenlaan 13
8210 Zedelgem

ZILLEGHEM

HANDELINGEN VAN DE KRING
VOOR HEEMKUNDE EN GESCHIEDENIS
"PASTOOR RONSE"

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

INHOUD

Géry Cappon	Het Leenhof van Zedelgem: Leen en Heerlijkheid	95
Patrick Arnou	Verdwenen St.-Jozef duikt op in Zedelgemse kerk	114
Georges Smessaert	Den Swarten Hoop 1756	122
Bertrand Denys	Op de Boekenplank: Wit en Zwart bij de adel (1940-1945)	125
	Uit de pers	129
	De Ridder van de West-Vlaamse Tafel	131

SEPTEMBER 2003 – 24ste Jaargang - Nr 3

REDACTIE EN BEHEER

Bertrand Denys
Patrick Arnou
Johan Braet
Géry Cappon
Victor Deceuninck
Filip Demeyer
Jef Depuydt
André Ramon

Klaprozenlaan 13, 8210 Loppem
B.J. Lievensstraat 12, 8210 Zedelgem
Wantestraat 136, 8310 Assebroek
Patrijzenhoek 9, 8210 Zedelem
Xaverianenstraat 3, 8200 St.-Michiels
Aartrijksestraat 18, 8211 Aartrijke
Ernegemsestraat 6, 8211 Aartrijke
Prof. Nelisstraat 20, 8211 Aartrijke

Lidmaatschap: € 7,50

Rek. 001-0771018-41 of 738-1172056-27
Heemkundige Kring "Pastoor Ronse"
Zedelgem

Secretariaat:

A. Ramon, Prof. Nelisstraat 20, 8211 Aartrijke
Tel.: 050 / 20 94 95 – Fax: 050 / 20.94.95

Abonnementen:

P. Arnou, B.J. Lievensstraat 12, 8210 Zedelgem
Tel.: 050 / 20 98 58 – Fax: 050 / 20 95 01

Studies verschenen in "Zilleghem" of uittreksels daarvan, mogen niet gebruikt noch aangehaald worden zonder te verwijzen naar dit tijdschrift en de auteur.

Ieder auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikels

Verantw. Uitgever: Bertrand Denys, Klaprozenlaan 13, 8210 LOPPEM

HET LEENHOF VAN ZEDELGEM:

LEEN EN HEERLIJKHEID

Géry Cappon

Frederik Ronse schreef in zijn *Geschiedenis van Zedelghem en Veldeghem*¹ reeds een aantal gegevens over het Leenhof van Zedelgem, waarbij hij vooral oog had voor de eigenaars en hun ambten binnen de stad Brugge en het Brugse Vrije. Het is in deze bijdrage de bedoeling om enkele aanvullende gegevens te brengen.

Belangrijke bronnen voor de geschiedenis van het Leenhof van Zedelgem zijn o.a. de leenregisters, die enerzijds bewaard worden in het Rijksarchief en anderzijds in het Stadsarchief van Brugge. Het oudste document daarentegen bevindt zich in het fonds van de Rekenkamer van het Algemeen Rijksarchief van Brussel². In het Stadsarchief van Brugge worden twee leenregisters aangetroffen: de eerste uit 1435, de tweede uit 1501³.

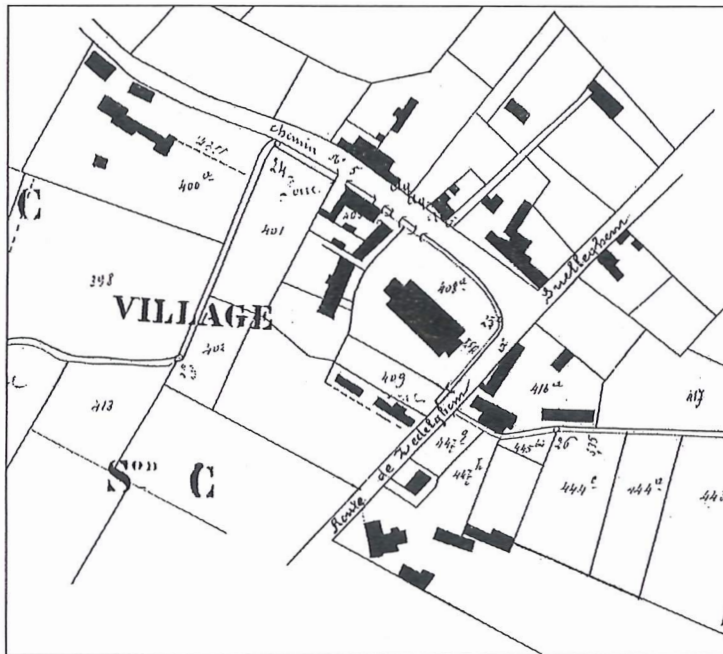
¹ RONSE, Frederik, *De geschiedenis van Zedelgem en Veldeghem*, Torhout, 1934: p. 31-42, alsook de anastatische herdruk, Torhout, 1979.

² DECLERCQ, K., *Leenhof Burg van Brugge*, Brussel, 1992. 'Daar wordt het oudste leenregister van de Burg van Brugge bewaard. Men meent het ontstaan ervan te kunnen situeren tussen 1322 en 1331'

³ SAB: Oud archief, nrs. 518 en 519. Voor de opstelling van deze bijdrage wordt gebruik gemaakt van deze beide registers, die bewaard worden in het Brugse stadsarchief, alhoewel ze beter zouden thuishoren in het Brugse rijksarchief. *Ghelein van Haefskercke houd een leen groot III ghem(eten) lands... ende es toude hof van Zedelghem...*

HEERLIJKHEID en LEEN

Het Leenhof van Zedelgem was rechtstreeks afhankelijk van het Prinselijk Leenhof de Burg van Brugge en was dus een leen. Anderzijds was het Leenhof van Zedelgem eveneens een heerlijkheid, omdat de heer er overheidsrechten uitoefende op zowel het administratieve als op het rechterlijke niveau. Er was m.a.w. geen scheiding van de machten. Bovendien had het Leenhof van Zedelgem een foncier, omdat het over een territorium beschikte in tegenstelling tot o.m. de heerlijkheid van het Houtse, dat een vliegende heerlijkheid was. Dit foncier was gelegen in het dorp van Zedelgem aan de zuidkant van de Sint-Laurentiuskerk:

Gemeentearchief Zedelgem: Kaart van de waterlopen (wet 7 mei 1877)
Het Hof van Zedelgem situeerde zich ten zuiden van de kerk en ten westen van de huidige Snellegemsestraat.

III ghemeten lands lettel meer of min, metten besten huuse daer up staende ende es thoude hof van Zedelghem en(de) bezet ande zuuds(yde) vande k(erc)ke en(de) ande zuudzyde vand(en) nieuwenhove, ande noords(yde) vande beeke die ande zuudwarande ligghen ende strict metten oosthen(de) anden wech en(de) metten westhen(de) an Jans Mokers land⁴. Het register van de manschepen, waaruit dit fragment gelicht is, dateert uit 1468. Op dat ogenblik was Adriaan van Haveskercke heer van Zedelgem.

MANSCHEPEN

Tot het Leenhof van Zedelgem behoorden naast de ammanie van Zedelgem o.m. penningrenten en renten in natura⁵: *den amanscepe van Zedelghem met III pond(en) IX s(chellynghen) IX d(enieren) p(arisis) pennyngrente tsj(aer)s en(de) XLV hoed ruwer evene⁶, V cappoenen⁷ en(de) III hennen al ghelegghen inde voors(eyde) prochie en(de) inde prochie van Haertrike, en(de) III viertalen⁸ ruwer evene, XV hennen en(de) telker henne II d(enieren) paris(is) te peperghelde, welcke rente tsj(aer)s en(de) tusschen Dixmuude*

⁴ RAB: Burg van Brugge nr. 64 folio 211 r/v.

⁵ o.c.

⁶ evene = haver.

⁷ capoen (kapoen) = haan.

⁸ Een inhoudsmaat voor graansoorten, waarbij in het Brugse één hoet (172 l) = 16 viertalen. Zie MERTENS, J. en VANDEWALLE, P., *Metrologisch vademecum voor Vlaanderen*, Brugge, 2003.

en(de) der Berst LX lammeren en(de) een zwart lam, V p(onden) IIII d(enieren) par(isis) den besten die te Dixmuude ter maerct comen(de) daer of dat men slach slaet smaendaechs voor Sint Joorisdach.

Er wordt eveneens melding gemaakt van *XXIII waghē⁹ caes nieumolkene, III p(onden) penn(yngh)rente tsj(aer)s bezet up LX ghemeten erve gheleghen ter voors(eyde) stede, tusschen Dixmuude ende Berstbrugghe oostwaert an de vaert.* Hierbij zijn reeds ten laatste in 1468 enkele problemen gerezen: de heer kent niet alle personen meer die de renten moeten betalen, *eenighe personen hebben laten vaeren huerl(ieden) erve ... en(de) loopt omtrent XVIII ghem(eten) erve.*

Het Hof van Zedelgem telt 18 achterlenen, waarvan er slechts drie in Zedelgem zijn gelegen. Hierop wordt verder teruggekomen.

LEENREGISTERS

De verschillende leenregisters geven het ene ten opzichte van het andere soms meer gedetailleerde informatie over het leenhof en de achterlenen. Zo gaf Louis van Haveskercke¹⁰ in 1643 opdracht aan zijn baljuw Philips Haghebaert om een vernieuwd register op te stellen, waarbij een beroep gedaan werd op landmeter Jan de Cuypere¹¹. Hierin wordt het Hof beschreven als volgt:...*drie*

⁹ o.c. Een wage kaas is gelijk aan 120 pond (circa 60,6 kg).

¹⁰ Jan van Haveskercke, de vader van Louis, verwierf op 20 oktober 1632 de titel van baron (de heerlijkheid Wingene werd verheven tot baronie), waardoor ook het Hof van Zedelgem tot deze baronie behoorde: *que le ditte baronnie de Winghene et les parties annexées jointes et incorporées ne se pourront séparer.* (ADN: Rekenkamer D 1661 reg. 66 chartre 53).

¹¹ SAB: Fonds van Caloen, nr. 64A 'Landboek van het Leenhof van Zedelgem' – *Registre van alle de leenen met alle huerlieden toebehoorten competerende edele, wijse ende weerde heer m(yn)her Louis van Haveskercke f(iiliu)s Jan, rudder baron van Wynghene, heere van Sedelghem, Wulfsberghe, Oyevaersneste etc. Vermaect ende vernieuwt open twaelfsten dach van wedemaent int jaer*

ghemeten ende nu by mate groot drie ghemeten L r(oeden), alsoo tselve leengoet ghestaen ende gheleghen is binnen den ambachte ende prochie van Sedelghem, zuudt ende west an het kerchhof van Sedelghem ende es alles een groote plaetse van lande, streckende oost ende west, met een hooghe mote ende wallen rontsome daerinne liggende ten zuudtwesthoucke van het kerchhof ende met een nedermarasch suut ant kerchhof en(de) verhaeckt...ende met een huus, eene scheure ten oosthende ieghens den Bruggheweck aldaer uppe staende ende nieuwelicx byden voorschreven heere baron ghedaen maecken, aldaer Jan Spynt de jonghe up en(de) inne woont...

De inhoud van deze tekst geeft ons een beter beeld van het Hof van Zedelgem: het hof is omwald en gelegen op een hoogte, terwijl de kant aan het kerkhof moerassig is. De woning, die aan de straat staat is nieuw opgericht en bewoond door Jan Spynt jr. Precies deze nieuwe woning, tevens herberg, heeft het voorwerp uitgemaakt van een rechtsprocedure voor de burgemeesters en de schepenen van het Brugse Vrije. De Zedelgemse herbergiers Adriaan Decloet (Sint-Hubrecht)¹² en Adriaan Lievens (Sint-Joris de Potente), die beiden op het dorp woonden, dienden samen met de kerkmeesters van Zedelgem klacht in tegen de komst van een nieuwe herberg. Louis van Haveskercke en caféhouder Jan Spynt werden gedagvaard. Op 23 december 1644 volgde de uitspraak. Jan Spynt mocht er verder *taveerne houden, behoudens dat aen tzelve huys noch ghemaect worde eene camer ende tselve voorsien worde van noodtsaeckelickheden ende commoditeyten*¹³. Blijkbaar kon de nieuwe herberg aanvankelijk geen reizigers ontvangen voor overnachting. Louis van Haveskercke heeft ongetwijfeld de

XVI^C drieenveertich by my Philips f(iliu)s Jaecques Haghebaert als bailliu vanden Leenhove van Zedelghem, daertoe specialick gecommiteert'

¹² CAPPON, G., *De herberg Sint-Hubrecht te Zedelgem* in Zilleghem, jg. 1 nr. 1 p. 19-25.

¹³ SAB, Fonds van Caloen nr. 64A.

uitspraak opgevolgd, want in de parochierekeningen van Zedelgem, bewaard in het Rijksarchief van Brugge, wordt tot 1720 melding gemaakt van de herberg het Leenhof.

Deze Louis van Haveskercke was gehuwd met Livina van Haveskercke, zijn volle nicht. Zij werd eigenares van het *Nieuwe Hof*, dat een derde bedroeg van het geheel: ... *Livyne landt gheheeten het Nieuwe Hofst(ede) ten welcken leengoed behoort het ammanschip van Zedelghem...*¹⁴. De verpachting van deze ammanie wordt ook in de parochierekeningen op haar naam teruggevonden.

Na het overlijden van Louis van Haveskercke kwam de twee derden van het leen in handen van zijn zoon Jacob, die dit geërfde goed reeds op 2 juni 1664 verkocht aan Frans van Caloen¹⁵. Na het overlijden van Frans van Caloen heeft zijn tweede echtgenote, Anna Rommel, op 16 mei 1668 het eigendom overgenomen. In de ferieboeken¹⁶ van de Burg van Brugge wordt melding gemaakt dat het Leenhof van Zedelgem op 1 januari 1668 voor de tweede maal bezet werd met een rente ten voordele van Frans van Caloen: *geafficheert by vorme van staende seker*¹⁷. Een dergelijke ‘staende

¹⁴ RAB: Burg van Brugge nr. 67A, folio 350 r – 351 v.

¹⁵ Louis van Haveskercke is in Wingene overleden op 30 november 1665. Op 5 oktober 1661 had hij een deel van de heerlijkheid Gramez verkocht, in 1664 verkocht zijn zoon Jacob 2/3 van de heerlijkheid Zedelgem.

¹⁶ RAB: Burg van Brugge nr 32 folio 163v.

¹⁷ GODDING, Ph., *Le droit privé dans les Pays-Bas méridionaux du 12e au 18e siècle*, Brussel, 1987.

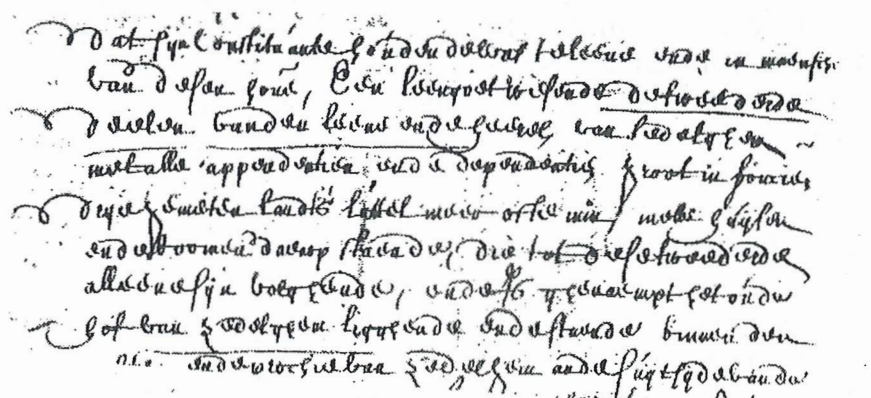
Staende seker : La coutume du Franc de Bruges fait allusion à une pratique par laquelle le débirentier s’engage à fournir telle bonne hypothèque dans les trois ans, ou à racheter la rente. Cet engagement peut être renouvelé une fois. Le créancier qui se contenterait de l’hypothèque désignée peut faire constituer celle-ci dans les formes usuelles, par accomplissement des œuvres de loi et paiement des droits de mutation.

Het leenhof van Zedelgem was geen alleenstaande zaak : op o.m. het leen en de heerlijkheid van Gramez was in 1661 eveneens een hypotheek ‘by vorme van

seker' kon volgens het gewoonterecht van het Brugse Vrije slechts eenmaal hernieuwd worden: Jacob van Haveskercke zat duidelijk in moeilijke papieren...

Op 22 augustus 1674 verkoopt de weduwe van Caloen deze twee derden aan Hubertus Gillis¹⁸: *een leengoet, wesende de twee derde deelen vanden leene ende heerly(yckhede) van Sedelghem... ende is ghenaeempt het Oude Hof van Zedelghem... staende tselve leen ten volle coope*¹⁹. Het leen en de heerlijkheid werden verkocht voor 540 lb gr Vlaams.

Hubertus Gillis was nauwelijks 8 jaar eigenaar van het leen. Na zijn overlijden werd zijn aandeel in het leen op 23 oktober 1682 verkocht aan Frans de Meulenaere. Hiervoor betaalde hij 368 lb 7 sch 8 gr²⁰.

Dat sijn constituante gonden delven te leene van en maectte van desen goet, Een leengoet te sijn de deelen van die dierden deelen van den leene ende heerly(yckhede) van Sedelghem... ende is ghenaeempt het Oude Hof van Zedelghem... staende tselve leen ten volle coope

Fragment uit de akte van 1674
tussen de weduwe Frans van Caloen en Hubertus Gillis.

staende seker' gezet van 700 lb gr. (zie RAB, Burg van Brugge nr. 32 folio 112 r/v -113 r).

¹⁸ Hubertus Gillis was raad- en rekenmeester van de Rekenkamer in Brugge.

¹⁹ RAB: Burg van Brugge nr. 34 folio 214v – 215r/v.

²⁰ RAB: Burg van Brugge nr. 37 folio 92v – 94r "... wesende de twee deelen van drye van dheerliche de van Zedelghem, consistierende het fonchier en drye gemeten..."

Via zijn dochter Theresia de Meulenaere en later via zijn andere dochter Isabelle de Meulenaere, die huwde met Frans de Nieulant is het leen uiteindelijk terug in handen gekomen van de familie van Caloen. Als bijlage is een schema toegevoegd, waaruit de opeenvolgende eigenaars van het 2/3 leen kunnen worden getraceerd.

ACHTERLENEN

Het Leenhof van Zedelgem telde naast de ammanie van Zedelgem nog 17 achterlenen, waarvan er slechts drie gelegen waren in Zedelgem: de lenen 7 tot en met 9. De andere achterlenen waren gesitueerd in Varsenare, Jabbeke, Houtave, Ramskapelle, Loppem (2x), Eernegem, Aartrijke, Beerst, Leffinge (2x), Slijpe een leenrente en een leentiend, beide in Aartrijke.

Hierna worden enkel de achterlenen die in Groot-Zedelgem gelegen zijn, nader toegelicht.

De achterlenen in Zedelgem²¹

Leen 7, dat een oppervlakte had van 2-1-42, lag in de buurt van de hoeve het Stegelgoed en had als toponiem het *Lange Stick*. Dit leen stond zoals alle andere ten *dienste ende waerhede, ten relieve ende camerlincxgelde van vollen coope telcker veranderinghe ende voorts ter vercoopinghe, alienatie ofte belastinghe ten alsulcken laste van thiende penninck*. De leenman was bovendien ieder jaar een paar handschoenen verschuldigd aan de leenheer.

Leen 8, dat nauwelijks 0-2-24 groot was, komt overeen met artikel 78 van het 5de Begin van de Ommeloper. Bij projectie op onze huidige kaart van Zedelgem, moet dit leen gelegen zijn in de buurt

²¹ SAB: Fonds van Caloen nr 64B (AD 1714)

van de Azalealaan. In het landboek van 1674 hebben dit perceel en het volgende leen als toponiem de *Leentiens*²². De leenman was jaarlijks een kapoen verschuldigd aan de leenheer.

Leen 9 was een perceeltje meers van 100 roeden en paalde aan het vorige leen en aan de *Groote Ses Gemeten*. Dit leen komt overeen met artikel 79 van het 5de Begin.

De leenverheffingen, verkopeningen... werden bijgehouden in een register door de griffier van het Leenhof, dat verder bestond uit een baljuw en leenmannen. Een dergelijk register is teruggevonden voor de periode 1703-1763, waarbij de beginjaren vermoedelijk hiaten vertonen. Bij elke leenverheffing kwamen de baljuw, de griffier en enkele leenmannen in buitengewone vergadering bijeen in het Hof te Zedelgem. Bij deze gelegenheid legde de nieuwe leenman of zijn vertegenwoordiger de *eedt van feauteytschap* af, waarbij de belofte uitgesproken werd om alle leenrechten te respecteren.

Leen 7

- Pieter Deketelaere, zoon van Pieter en als opvolger van zijn vader;
- Pieter Van Slambrouck per mortem patris en verheffing op 27 september 1713;
- Pieter Van Slambrouck, zoon van Pieter, per mortem patris en verheffing op 16 mei 1720;
- Jan Van Slambrouck, zoon van Pieter, per mortem patris en verheffing op 9 juni 1763;
- Pieter Van Slambrouck, zoon van Pieter, per mortem patris en verheffing op 17 september 1774.

Leen 8 en 9

- Jaspas Storme, zoon van Nicolaas, per mortem fratris en verheffing op 21 juni 1662: *vutter becommerden sterfhuysse*

²² Ommeloper van Zedelgem uit 1674 door landmeter Pieter Lust.

van Niclaeis f(iiliu)s Niclaeis Storme voorn(oem)t, zynen halfven broeder;

- Cornelis Decloet als voogd over Jaspar Storme, zoon van Jaspar, en verheffing op 4 mei 1672;
- Jaspar Storme per mortem patris en verheffing op 25 november 1730;

Compareert Jaspar Storme f(iiliu)s Jaspar tot Jabbeke, welcken comparant verclaerde te verheffen t'synen hoofde twee distincte leenen: t'eerste groot 0-2-24 ende het tweede groot 0-1-00 meersch, ghelegghen binnen de prochie van Zedelghem, zuytoost vande kercke. Op de comparant vervallen by het overlyden van Jaspar Storme, syne vader zaliger. Stellende daer over bedienelicke mannen van leene, de personen van Charles Pulincx en(de) Simoen Vanheule. Et juravit feauteytschap. Actum desen 25 9bre 1730.²³

- Balthazar Storme per mortem fratris en verheffing op 1 december 1742;
- Pieter Deketelaere (gekocht) en verheffing op 19 april 1749.

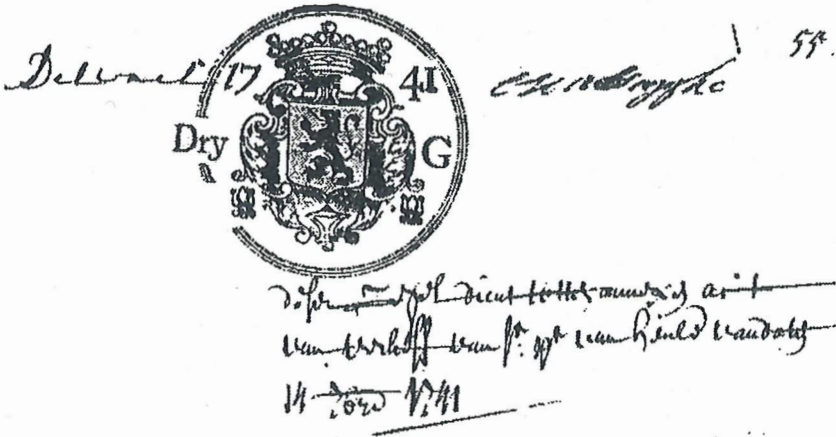
Bij elk leenverheffing werden kosten aangerekend, die in de marge van het register werden vermeld. Hiertoe behoorden de hofrechten, kosten voor de toevoeging bij de *verhoofding* in het leenregister, voor de inschrijving als *bedienende* leenman, deurwaarderkosten en het aandeel van de baljuw in de *recepisse* (ontvangstbewijs). Samen liepen deze kosten ongeveer 2 lb gr.

Indien een leen verkocht werd, werden kosten aangerekend voor de bekendmaking van de verkoop via kerkgeboden en werden meestal zowel *wyngeldt* als *tafelgeldt* aangerekend.

Bovendien was er eveneens een zegelrecht, waarvan hierna een voorbeeld ter illustratie²⁴

²³ SAB: Fonds van Caloen nr. 64A folio 43r (aangehaald als voorbeeld)

²⁴ SAB: Fonds van Caloen, nr. 64A folio 55 r (aangehaald als voorbeeld)

Desen zegel dient totten annex v(anden) act
 van verheff(inghe) van s(ieu)r P(iete)r Vanheule, van daten
 14 7bre 1741

De achterlenen in Loppem

Leen 5

Dit achterleen, grotendeels heide, was 14 gemeten groot en was gelegen in een *jegenoot* genaempt *Nieubusch* en paalde aan de heidevelden van het Magdalenagoed en aan de *Wulphuysvivere*, die eigendom was van de familie de Schietere. M.a.w. in de huidige Chartreusenwijk op het grondgebied van Sint-Michiels. Dit leen was vanaf 1665 tot aan de afschaffing van de feodale structuren onafgebroken in handen van de familie de Schietere, heren van Loppem. Dit leen was op nieuwjaarsdag belast met een offerpenning van 6 mijten.

- Charles de Schietere: verheffing op 12 februari 1665;
- François Josephus de Schietere: verheffing op 22 juli 1690;
- Thomas de Schietere bij donatie inter vivos door François Josephus de Schietere, oom van Thomas de Schietere op 10 augustus 1757;
- Thomas de Schietere: verheffing op 26 augustus 1786.

Leen 6

Dit leen, een perceel land, was 6 gemeten groot en lag zuidwest ten opzichte van de kerk en volgens het landboek van Loppem in het Eerste Begin folio 5.

- Charles Breydel per mortem patris en verheffing op 24 juli 1642;
- Maximiliaan de Boone per mortem jonkheer Charles Breydel (oom van moederskant) en verheffing op 7 september 1656;
- Ghislain de le Flye als voogd over Marie de Boone, dochter van Maximiliaan, per mortem patris en verheffing op 7 januari 1673;
- Pieter Debackere uit Loppem door koop op 4 januari 1693;
- Frans Debackere: verheffing op 3 maart 1705;
- Pieter Debackere, zoon van Pieter, als hoofd van het sterfhuis van zijn moeder Marie D'hont en verheffing op 22 september 1710. Pieter jr. is de broer van Frans Debackere;
- Alle erfgenamen van Pieter Debackere sr. beslisten om het leen te *bringhen aende roede van justitie als in sheerens handen*. Jan Cools, stokhouder, was op 5 juni 1733 de laatste en de hoogste bieder ten voordele van ene zekere Serruys. Maar Lodewijk Decnock, zoon van Jan, heeft als mede-erfgenaam van Pieter Debackere sr. deze koop *gecalengiert* op basis van de wet op de *naerhede*. Op 2 april 1734 wezen de baljuw van het leenhof van Zedelgem, samen met twee leenmannen, Charles Pulincx en Simoen

Vanheule, het leen toe aan Lodewijk Decnock. Hij heeft op dezelfde dag het leen, waarvoor hij 7 lb 18 gr per gemet betaalde, verheven²⁵.

- Joanna Verplancke²⁶, weduwe van Lodewijk Decnock, verhief het leen als hoofd van de gemeenzaamheid op 26 januari 1743. Zij betaalde voor de hofrechten 5 sch gr en als bedienende leenhoudster 10 sch gr²⁷. Haar erfgenamen werden de opvolgende leenhouders. De echtgenoten Lodewijk Decnock - Bernadine Devos en de echtgenoten Pieter Cools - Marie Vandenberghe verkochten als erfgenamen echter dit leen op 13 december 1762 aan priester Philippus Jacobus Decnock, wat niet naar de zin was van Jan Vanmaele, die gehuwd was met Joanna, de dochter van Lodewijk Decnock. Hij was dus eveneens erfgenaam en richtte zich als *naerlinckclaeger* tot het Leenhof op 30 april 1763. Op 3 juni moest priester Decnock verschijnen voor het Hof, waar hij de klacht van Jan Vanmaele erkende en aanvaardde. Jan Vanmaele werd de nieuwe leenhouder en verhief het leen op 3 juni 1763²⁸.

De achterlenen in Aartrijke

Leen 12

Dit leen was een leentiend over 28 gemeten land en bevatte twee van de drie schoven, waarvan de derde schoof toebehoorde aan de Grote Tiend van Aartrijke: *Rycquaert Vander Poorte houdt een leen ende is een thiendeken hem bestreckende noortwest van(de) kercke, op XXVIII ghemeten landts, danof de derde toebehoort de*

²⁵ SAB: Fonds van Caloen nr. 64A folio 44r – 45v

²⁶ Joanna Verplancke is inmiddels hertrouwd met Cornelis Vandenberghe.

²⁷ SAB: Fonds van Caloen nr 64A folio 59r.

²⁸ SAB: Fonds van Caloen nr 64A folio 75r, 78r en 79r.

*grote thiende*²⁹. In 1615 was Jan de Cuypere de leenhouder: hij had het leen gekocht aan Pieter, zoon van Jan Brouckmeersch³⁰.

Dit leen was verder versnipperd in 21 percelen, die elk hun eigenaar hadden.

Hierna worden de andere gekende leenhouders opgesomd.

- Cornelis de Cuypere over Adriaan de Cuypere, zoon van de bovenvermelde Jan: verheffing op 19 oktober 1650;
- Jacques de Meuninck als voogd over Jacob de Cuypere, eveneens zoon van bovenvermelde Jan: verheffing op 8 juni 1663;
- Martinus Declercq (successie van Petronella de Cuypere, dochter van Jan): verheffing op 27 december 1712³¹.

Op 16 maart 1725 is dit leen teruggevloeid naar de leenheer: *compareerde den bailliu van desen hove, den welcken versouckt consent van indaeghynghe van een leen, wesende eene leenthiende hem bestreckende op 28-0-0 landts in Aerderycke*³². Dit leen zou, indien alle heerlijke plichten vervuld werden, toegekomen zijn aan de feodale erfgenaam van Martinus Declercq: de Bruggeling Cambien, die gehuwd was met de oudste dochter van Martinus Declercq. Het Hof had de vereiste publicaties nochtans verzorgd: het eerste kerkgebod in Aartrijke op 18 maart 1725 in *ten utcommen vanden volcke van dhoogmisse* en het tweede op 3 april 1725. Bovendien was de erfgenaam verwittigd door Karel Fierens, deurwaarder aangesteld door het Hof.

Leen 17

²⁹ RAB: Burg van Brugge nr 66A folio 137r/v (register van de manscepen: 1642-1655).

³⁰ SAB: Fonds van Caloen nr 64A folio 12.

³¹ SAB: Fonds van Caloen nr. 64A folio 31v.

³² SAB: Fonds van Caloen nr. 64A folio 40v.

Dit leen is een leenrente *op zeker landt gheleghen inder prochie van Aertruycke noch twaelf hoeden drye viertalen ruwer evene*³³. In 1642 is Jan van Overschelde leenhouder³⁴. In september 1662 gaf Philips Haghebaert, baljuw en ontvanger van het leenhof, opdracht aan landmeter Fransoys Depours om een nieuwe *beterdinge ende belegeringe* op te stellen van dit leen³⁵, waardoor de leenhouders en de eigenaars van de verschillende percelen zijn gekend. Deze landerijen waren gelegen ten noordwesten van de kerk op de wijk *Westnoordtken*.

Op 23 november 1563 had Elisabeth Kint, dochter van Jan en weduwe van Jan Page, dit leen gekocht van Casin Dewilde en Elisabeth van Overschelde, dochter van Jan. De vorige eigenaars waren priester Wouter van Overschelde, opgevolgd door zijn neef Cornelis van Overschelde en vervolgens door Jan van Overschelde.

Tabel met de gegevens van elk perceel dat deel uitmaakte van deze leenrente.³⁶

De vermelde leenhouders volgden elkaar op en de oudst gekende leenhouder wordt telkens als eerste vermeld.

³³ RAB: Burg van Brugge nr. 66A folio 137r

³⁴ o.c. folio 137v

³⁵ SAB: Fonds van Caloen nr 64A folio 23r.

³⁶ o.c. folio 24r – 38r.

	Leenhouders	Oppervlakte	Rente
1	Cornelis van Overschelde Jan fs. Andries Rycquaert Sebastiaan Strubbe (in 1645)	1-0-94 land	3 vaten en 3 1/18 pinten
2	Idem	1-1-50 Hofstede bewoond door Jan Espeel	4 vaten 1 en 7/12 pinten
3	Cornelis van Overschelde Jan vande Poele x dochter Jan Kint Rycquaert Lievens (in 1645)	0-1-80 land	1 vat en 3 1/5 pinten
4	Idem	1-0-0 land Maerleken	2 vaten 3 en 1/3 pinten
5	Cornelis fs Jan van Overschelde Jan vande Poele x dochter Jan Kint Rycquaert Lievens (in 1645)	3-1-68 land	10 vaten 1/6 pinten
6	Cornelis fs. Jan van Overschelde Jan vande Poele Sebastiaan Strubbe (in 1645)	2-1-00 land en bos	6 vaten 2 en 4/9 pinten
7	Cornelis fs Jan van Overschelde Jan vande Poele x dochter Jan Kint de le Flye Erfgenamen de le Flye (in 1645)	3-0-00 bos	8 vaten 2 pinten
8	Cornelis fs Jan van Overschelde Jan vande Poele x dochter Jan Kint Rycquaert Lievens (in 1645)	8-0-06 land , bos en veld	22 vaten 2 en 2/3 pinten
9	Cornelis fs Jan van Overschelde Jan vande Poele x dochter Jan Kint de le Flye Erfgenamen de le Flye (in 1645)	2-0-00 bos en veld	5 vaten 2 en 2/3 pinten
	Som:	23-0-88	66 vaten

BALJUW en GRIFFIER

Het Hof bestond uit een baljuw, een griffier en leenmannen. De baljuw was de vertegenwoordiger van de heer, zat het Hof voor en maande de leenmannen om recht te spreken. De griffier van het Hof verzorgde de administratieve taken: hij notuleerde o.m. elke leenverheffing, waarvoor hij hofrechten ontving.

Midden de 17de eeuw was Philips Hagebaert baljuw en vertegenwoordigde dus Louis van Haveskercke³⁷.

In de periode van 1703 tot 1763 kende het Hof zowel drie baljuws als drie griffiers.

Baljuw

Ten laatste op 1 maart 1703 was Lodewijk Declercq baljuw en heeft dit ambt uitgeoefend tot maart 1720.

Hij werd op 13 maart 1720 opgevolgd door Adriaan Depraetere, die aanbleef tot april 1748. Zijn zoon Joseph Depraetere zat voor het eerst het Hof voor op 24 april 1748. Toen het betreffende register op 9 juni 1763 afgesloten werd, was hij nog steeds baljuw.

Griffier

Christiaan Talliers was ten laatste griffier van het Hof op 1 maart 1703. In zijn ambtsperiode is hij *by absentis* éénmaal vervangen geweest door leenman Lodewijk Reynaert (27 februari 1713).

Christiaan Talliers werd op 13 maart 1720 opgevolgd door Bernard Francois Goom. Op die dag werd B.F. Goom, die ook griffier was van het Oosthof en van het Zuidhof in Koekelare, door de leenmannen aangenomen en legde de eed af in de handen van de baljuw³⁸. Het is niet meteen duidelijk hoelang precies Goom dit ambt waargenomen heeft: hoogstwaarschijnlijk tot 1740-1741. Ten laatste op 14 september 1741 trad Henricus De Buquoy als griffier

³⁷ zie voetnoot 11

³⁸ SAB: Fonds van Caloen nr. 64A folio 34 r/v.

op: voordien was hij reeds leenman en verving hij kort voor zijn aanstelling zijn voorganger B.F. Goom (loco griffier).

DE KOSTERSFAMILIE VYNCKE

Het Leenhof was zoals hierboven reeds vermeld een herberg. In de 18de eeuw duikt de herbergnaam Sint-Sebastiaan op, die hoogstwaarschijnlijk verwijst naar de plaatselijke schuttersgilde³⁹. Ten laatste in 1723 is deze herberg verpacht aan Joannes Vyncke: *een huys byde platse van Zedelghem, ghenamt Sint-Sebastiaen, met drye ghemeten landts daermede gaende, in paghte ghebruuyct by Joannes Vynck*⁴⁰. De pacht bedroeg 9 lb gr per jaar.

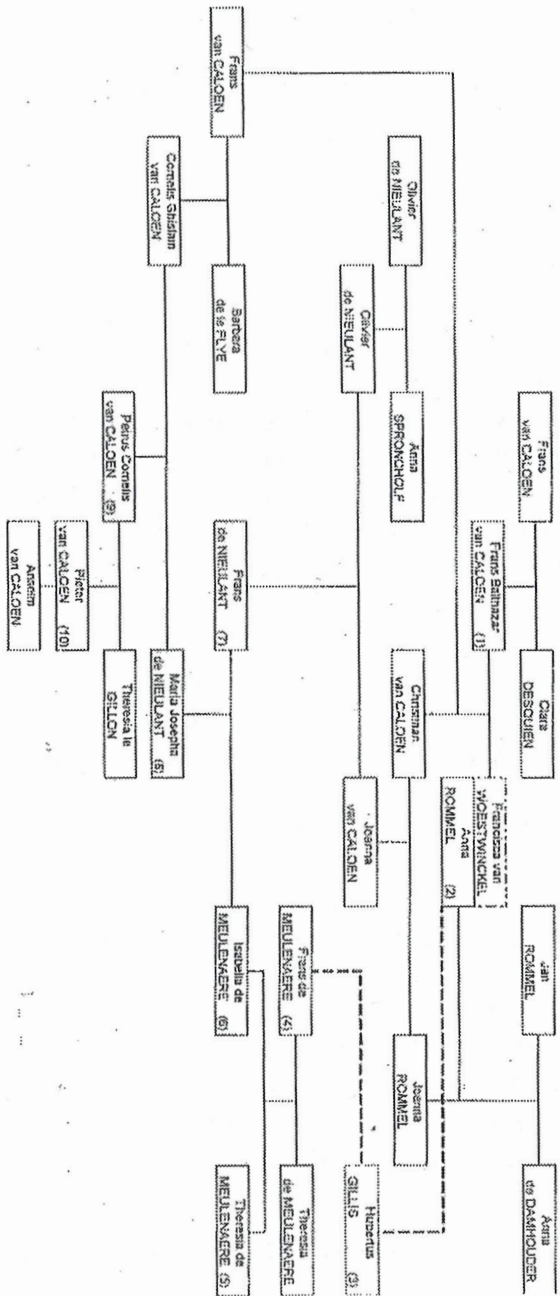
Op 8 januari 1755 verkocht Cornelis Ghislain van Caloen deze woning aan Franciscus Vyncke voor 235 lb 11 sch 2 gr. Op hetzelfde ogenblik werd de grond (3 gemeten), waarop de woning stond, in cijnspacht gegeven voor een periode van 90 jaar tegen 3 lb gr per jaar⁴¹.

Géry Cappon
Patrijzenhoek 9
8210 Zedelgem

³⁹ De klassieke schuttersgilden zijn Sint-Sebastiaan en Sint-Joris. Vermoedelijk bestonden beide in Zedelgem, aangezien zowel de herberg Sint-Sebastiaan als de herberg Sint-Joris bestonden op het dorp.

⁴⁰ SAB: Fonds van Caloen nr. 226A folio 7v (Handboek van Cornelis Ghislain van Caloen-Nieulant).

⁴¹ o.c.

Schematische voorstelling van het eigendomsverloop van de heerlijkheid het Hof van Zedelgem genummerd van 1 tot 10

VERDWENEN SINT-JOZEF

DUIKT OP IN ZEDELGEMSE KERK

Patrick ARNOU

Op 22 maart 1962 overleed te Brugge schielijk E.H. Michiel ENGLISH, archivaris van het bisdom en ceremoniemeester in de Brugse Sint-Salvatorskathedraal. De overledene was een bekend kerk- en kunsthistoricus met grote interesse voor de lokale geschiedenis. Hij publiceerde talrijke boeken en bijdragen in tijdschriften, én dit op een geheel eigen schalkse wijze. Door de jaren heen werd hij een groot en gewaardeerd kenner van zijn vakgebied.

Toen in 1945 te Brugge voor het eerst een gezamenlijk parochieblad werd uitgegeven voor alle Brugse parochies, verzorgde Michiel ENGLISH daarin een historisch rubriekje dat vanaf 1947 de naam "Dagklapper" kreeg. Hij bleef dit doen tot aan zijn overlijden⁴². Alle verschenen Dagklappers werden van 1985 tot 1987 uitgegeven in een zesdelige boekenreeks.

In de Dagklapper, die op 20 maart 1960 in het Brugs Parochieblad verscheen, heeft Michiel ENGLISH het over Sint-Jozefsbeelden, en dit naar aanleiding van het patroonsfeest van Sint-Jozef op 19 maart. Hij wijst er daarbij op dat Sint-Jozefsbeelden in de kunst beginnen thuis te horen vanaf de Renaissance, en hij vervolgt dan: *"Ik kies een paar illustraties uit onze Vlaamse kunst. Mijn eerste voorbeeld is de Sint Jozef die stond aan het altaar van Sint Anna te Alveringem. Ik zeg wel "stond"; want, in 1910, liet de pastoor dat altaar afbreken en*

⁴² De laatste "Dagklapper" verscheen op 8 april 1962, zijnde dus na zijn overlijden

werd de Sint Jozef, zoals de Jozef uit 't Oud Testament, versjacherd aan de kooplieden. De Jozef uit 't Oud Testament werd later teruggevonden in de koninklijke paleizen van Egypte. Waar de Jozef uit Alveringem verdoold is, is niet geweten. Misschien in 't paleis van een multi-miljonair! Hij zou er in elk geval niet misstaan. En als die pastoor van Alveringem voor die dwaze streek niet zal branden, dan zal het te danken zijn aan de voorspraak van Sint Jozef, die al goedheid is en 't kwaad met 't goed loont. Maar voor mijn part, mag hij branden."

Straffe woorden, waarmee Michiel ENGLISH het verdwijnen van een waardevol Sint-Jozefsbeeld uit de kerk te Alveringem aanklaagt. Bij het artikel werd ook nog een foto van slechte kwaliteit gepubliceerd, waarop het Sint-Jozefsbeeld in kwestie te zien is, zoals het in de kerk van Alveringem stond opgesteld. Deze foto moet dus dateren van vóór de verwijdering van het beeld uit deze kerk, die daar door Michiel ENGLISH in 1910 wordt geplaatst.

De door ENGLISH gepubliceerde foto is echter voldoende duidelijk om op het eerste gezicht reeds vast te stellen dat de verdwenen Sint-Jozef uit Alveringem volledig gelijk op deze die zich nu bevindt in onze Sint-Laurentiuskerk te Zedelgem.

En enig onderzoek leert dat het ook met zekerheid gaat om hetzelfde beeld.

In de Geschiedenis van Zedelgem-Veldegem van Pastoor RONSE lezen we immers op bladzijde 93: "*Den 25-5-1914 verdwenen de waardelooze kleine beelden van de eerste pilaren om in de Gildezaal te staan, en in hunne plaats kwamen op renaissance consolen: 1) voormeld beeld van O.L.V. van Lourdes, en 2) een groot houten beeld van den H. Joseph, dagteekenend van de jaren 1600 en herkomstig van de kerk van Alveringhem waar de renaissancebeelden verwijderd werden."*

Het in Alveringem verdwenen beeld is dus klaarblijkelijk in Zedelgem terecht gekomen.

Uit de bewijsstukken bij de kerkrekening van 1914 blijkt dat Pastoor RONSE het beeld op 7 maart 1914 aankocht bij de Brugse boekhandelaar Léon DEMOLIN, toentertijd gevestigd op de "*Place des Biscayens 1*".

De aankoopprijs bedroeg 50 frank, wat toen overeenkwam met de prijs van 20 nieuwe kerkstoelen. Dit kunnen we zo precies weten omdat in hetzelfde jaar ook 100 nieuwe kerkstoelen werden aangekocht tegen 2,50 frank per stuk.

Deze aankoopprijs was laag, maar dit had allicht te maken met het feit dat het beeld toen niet in de mode was.

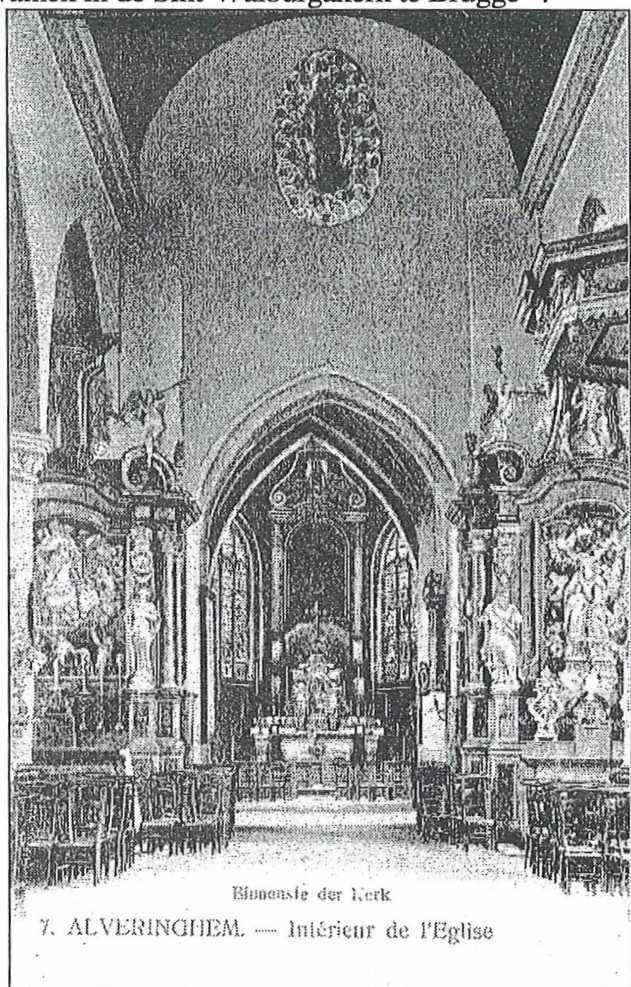
Op dat ogenblik was een meerderheid van de katholieke wereld, én zeker van de geestelijkheid, nog in de ban van de neogotiek. Daarom werden zelfs vaak oudere kerkinterieurs "buitengegooid" om vervangen te worden door een neogotische aankleding.

Volgens ENGLISH was de verwijdering van het Sint-Jozefsbeeld uit de kerk van Alveringem reeds gebeurd in 1910⁴³, waaruit men zou kunnen afleiden dat het beeld al enkele jaren te koop stond alvorens het door Pastoor RONSE werd verworven. Dit kan mogelijk ook de lage aankoopprijs mee verklaren.

Via de Dagklappers van ENGLISH weten we ook dat beelden van Onze-Lieve-Vrouw en van Sint-Rochus, die afkomstig waren van

⁴³ In de eerdere Dagklapper van 1 augustus 1948 had ENGLISH de afbraak van het Sint-Anna-altaar te Alveringem "*rond 1900*" geplaatst. Hij preciseerde dit later naar 1910 in zijn Dagklapper van 20 maart 1960.

hetzelfde verwijderde Sint-Anna-altaar uit Alveringem, terechtwamen in de Sint-Walburgakerk te Brugge⁴⁴.

Oud binnenzicht van de kerk te Alveringem, waarbij men het Sint-Jozefsbeeld kan zien vooraan rechts op de hoek van het Sint-Anna-altaar.

⁴⁴ Dagklappers van 1 augustus 1948 en van 13 augustus 1950.

Dat precies Pastoor RONSE het Sint-Jozefsbeeld kocht, was niet zo toevallig, nu hij enerzijds een duidelijke artistieke interesse had, én hij ook een "fan" was van Sint-Jozef. In 1931 schreef hij trouwens een boek over deze Heilige.

Zoals hiervoor al gezegd, werd het aangekochte Sint-Jozefsbeeld op 25 mei 1914 in de Zedelgemse kerk opgesteld aan de "*eerste pilaar*". Bedoeld wordt hiermee de eerste rechthoekige halve pilaar, die uit de koormuur komt en de eerste rondboog mee schraagt.

Uit het Liber Memorialis van Pastoor RONSE weten we bovendien dat het beeld - alvorens het op 25 mei 1914 in de kerk werd opgesteld - eerst nog werd gepolychromeerd door Frans DE WISPELAERE uit Brugge, én dit samen met de consoles. Dit gebeurde "*op rekening van een godvruchtig persoon uit Brugge*", van wie we de identiteit echter niet kennen.

Frans DE WISPELAERE (1870-1939) behoorde tot de belangrijke kunstenaarsfamilie DE WISPELAERE, die vanaf 1865 in Brugge actief was. Frans had aan de Brugse stedelijke academie school gelopen, én daar trouwens zeer mooie resultaten behaald. Hij was een bekend kerkschilder, die o.a. in de kathedraal te Dublin in Ierland heeft gewerkt. Hij maakte ook decors voor de Brugse stadsschouwburg, en gaf tekenles aan de Brugse stedelijke academie en aan het Sint-Leocollege.

Zijn broer Alfons DE WISPELAERE (1879-1957) was een bekend beeldhouwer, die o.a. instond voor het beeld van Koningin Astrid in de "Botanischen Hof" te Brugge, en voor de oorlogsgedenktekens te Oostkamp, Oostnieuwkerke en Wenduine.

De polychromie, die op het beeld was aangebracht door Frans DE WISPELAERE, bleef aanwezig tot in de zestiger jaren. Toen werden alle in de kerk aanwezige beelden in een eenvormige bleke kleur herschilderd, in de post-conciliaire mode van toen.

Intussen verhuisde onze Sint-Jozef ook enkele malen van plaats. Op een prentbriefkaart van het binnenste van de kerk, afgestempeld op 6 september 1939, zien we dat het beeld van

Sint-Jozef verhuisd is van de eerste pilaar naar de rechterzijbeuk, waar het bevestigd is aan de muur tussen de huidige zijdeur en de eerste biechtstoel. Dit was dus het werk van E.H. DE LODDER, opvolger van Pastoor RONSE.

Nadien stond het beeld ook nog opgesteld op een voetstuk tegen één van de rechterpilaren, om nu opnieuw in de rechterzijbeuk te eindigen, maar dan achteraan tegenaan de doopkapel, waar hij het gezelschap heeft gekregen van de Heilige Barbara als onmiddellijke buurvrouw.

Onze Sint-Jozef wordt uitgebeeld met een lelietak in de rechterhand. Deze lelietak wijst erop dat Sint-Jozef de "zuivere bruidegom" is van een Maagdelijke Moeder. Historisch herinnert de lelietak ook aan de reisstaf van Sint-Jozef. Toen Maria een bruidegom zocht, moesten alle gegadigden zich aanbieden in de tempel, waar de hogepriester hen vroeg hun wandelstok in een bak met nat zand te steken. Alleen de staf van Jozef begon op miraculeuze wijze onmiddellijk te bloeien. En zo kreeg hij het voorrecht om een zuivere bruidegom te worden, "*de kuise bewaarder van de Heilige Maagd*", zoals het klinkt in de Litanie van Sint-Jozef.

Merkwaardig is wel dat bij oudere beelden - én dit is ook het geval bij onze Sint-Jozef - de lelietak los in de hand zit, én daaruit kan verwijderd worden. De bedoeling daarvan was dat op kerkelijke feestdagen de houten lelietak werd verwijderd, én vervangen door een zilveren lelietak. Wij weten niet of dit te Alveringem het geval was, en of er zich in de kerkschat aldaar dergelijke zilveren lelietak bevond. In elk geval was er bij het beeld geen zilveren lelietak meer, wanneer het in Zedelgem terecht kwam.

Een echte bijzondere Sint-Jozefsverering is er hier na de plaatsing van het beeld in de Zedelgemse kerk niet meer op gang gekomen. Nochtans was Sint-Jozef heel lang algemeen populair bij de kleine man. Zijn verering werd trouwens door de volksmassa opgedrongen aan de kerkelijke hiërarchie, die daarmee niet zo opgezet was. Nog in de negentiende eeuw bestond er in kerkelijke middens een ernstige discussie of het wel aangewezen was om Sint-Jozefsbeelden te maken, waarbij Sint-Jozef het kindje Jezus op de arm droeg. Beter

werd het geacht om het kindje Jezus naast hem te plaats. Hij was achter alles toch maar de voedstervader...

Sint-Jozef is de patroonheilige van de timmerlieden, de houthakkers, de meubelmakers, de ambachtslieden, de reizigers, de asielzoekers (Vlucht naar Egypte) en de begrafenisonder-nemers (Sint-Jozef stierf een goede dood in de armen van Maria en Jezus). Hij werd ook aangeroepen bij woningnood (Stalletje van Bethlehem), verleiding (Zuivere Bruidegom), stervensgevaar (Goede Dood) en moeilijke situaties in het algemeen. Hij is eveneens de beschermheilige van de H. Kerk en van België. Zijn feest wordt historisch gevierd op 19 maart, en sinds 1955 ook op 1 mei.

BRONNEN:

- Archief Kerkfabriek Zedelgem-Sint-Laurentius, kerkrekening 1914 (met dank aan E.H. J. OLLEVIER, die speciaal terug naar Zedelgem kwam om de opzoeking mogelijk te maken).
- CLAES, J., e.a., *Sanctus. Meer dan 500 heiligen erkennen*, Leuven, Davidsfonds, 2002, 138
- ENGLISH, M., *Dagklapper*, deel 4, Brugge, Tabor, 1986, 137-143.
- ENGLISH, M., *Dagklapper*, deel 5, Brugge, Tabor, 1986, 243-248.
- *Liber memorialis* van Pstoor Ronse, 25 mei 1914.
- Gegevens omtrent de Brugse kunstenaarsfamilie DE WISPELAERE, ons zeer welwillend verstrekt door de Heer Robert DE LAERE uit DE HAAN, die wij daarvoor van harte danken.

Patrick Arnou
B.J. Lievensstraat 12
8210 Zedelgem

DEN SWARTEN HOOP 1756

Georges Smessaert

In mijn artikel “verkoop van Den Swarten Hoop” in dit tijdschrift (22^e jaargang nr. 4) heb ik kunnen aantonen aan wie die oude herberg in de 18^e eeuw werd verkocht. Toch bleven er nog enkele vraagtekens over, want het document liet mij niet toe de juiste verkoopsdatum te bepalen.

Op dit nieuwe document kunnen we de volgende tekst lezen:

Maete gedaen den 16^e januari 1756 ten versoucke van Jo. Guillaume antonis dammaijn heere van Meirelbeke, hoflande etc. lande herve op lophem daer de herberge den swarten hoop op staet onder de heerel. Van den nieuwen in lophem per ommeloper int 2^e begin art. 22 groot aldaer 356 roen ende is groot bevonden bij maete met de geheele muelendreve aen de noortoostsyde tot den alven grachten jegens ... de knock lant en elders tot de alve grachten jegens syn selfs lant (...?)

den heerewegh 1.0.27r

over ½ heerewegh 0.018r

samen 1.0.45r (= 1 gemet 0 lijnen 45 roeden)

dus 11 roen tecort⁴⁵

In de ommeloper van 1711 (2^e begin artikel 22) lezen we:

Joos lagast by cheinse van mijnheer de brueck aen de noort oosthouck daevan 356 roen landts synde een lange partie suyt ende noort de muelendreve aen de oostsyde crom met tnoordhende aen den heerewegh alwaer de herberge den swarten hoop op staet.....1.0.56r

⁴⁵ Nvdr: In het Brugse Vrije is 1 gemet = 3 lijnen = 300 roeden = 4423,68 m²

De gemeten oppervlakte van dit perceel is 1.0.45r. = 345 roeden = 345 x 14,7456 = 5087,232 m².

In de marge staat nog vermeld dat Joos Lagast in 1711 eigenaar en uitbater van de herberg was.

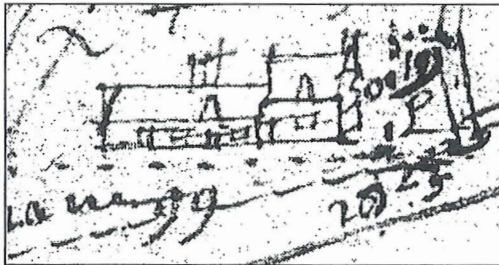
In 1755 is de herberg verkocht aan Jo guillaume anthone dammarin en Franchois Callant was de uitbater van Den Swarten Hoop.

Op dit document van ongeveer 250 jaar geleden kunnen we een duidelijke schets zien van de herberg in de 18^e eeuw. Die heeft vandaag nog steeds dezelfde vorm, alhoewel er wel enkele veranderingen merkbaar zijn.

- Het hogere rechtergedeelte is gebleven, maar de dakkapel is er niet meer.
- Het lagere linkergedeelte heeft ook geen dakkapel meer, de deuropening is dichtgemetseld, de voorgevel is hoger en links is er een langere schuur gebouwd.
- De huidige brede Rijselsestraat heeft de ruimte voor het gebouw helemaal ingenomen.
- De straat voor het gebouw heette in die tijd “Den rouselaerschen heerewegh” of zoals hier op de tekening “den heerewegh van brugge naer rouselaere”.
- Er zijn verschillende schuren of stallen bijgebouwd.

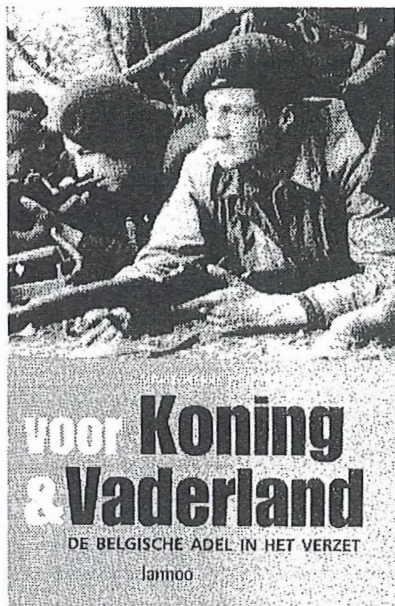
Tot slot daag ik de puzzelaars uit eens te controleren of al de berekeningen die de landmeter maakte wel juist zijn.

Veel succes!

OP DE BOEKENPLANK

Wit en zwart bij de adel (1940-1945)

In *Voor Koning & Vaderland. De Belgische adel in het verzet*, beschrijft de Ruddervoordse (maar eigenlijk van Merelbeke afkomstige) historica Marie-Pierre d'Udekem d'Acoz (geboren Verhaegen) de rol van de Belgische adel in het verzet (en ook een beetje in de collaboratie) tijdens de Tweede Wereldoorlog. Vooral inlichtingen- en actiediensten en het Geheim Leger worden onder de loep genomen. Minutieus legt de auteur familiale netwerken bloot die een gezamenlijke reactie tegen de Duitse bezetter hebben

ondersteund en versterkt. Vooral ook het menselijke verhaal, wedersamengesteld op basis van mondelinge of schriftelijke informatie van betrokkenen krijgt sterke aandacht.

Zowel de vader als de grootvader van Marie-Pierre Verhaegen werden om verzetsdaden tijdens de Tweede Wereldoorlog gedeporteerd naar Duitsland. Haar grootvader Jean Verhaegen vond de dood in het kamp Schandelah (Neuengamme). Het lag dan ook voor de hand dat de auteur, toen zij een onderwerp moest kiezen voor haar licentiaatsthesis geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Gent *De Geschiedenis van het verzet in Merelbeke* aanpakte. Na haar studies werkte zij nog een tijd voor het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij (SOMA).

Het verzet liet haar niet meer los. Haar studie over de Belgische adel in het verzet is een prachtige synthese geworden van het aandeel van deze bevolkingsgroep in de strijd tegen de Duitse bezetter in de Tweede Wereldoorlog. Het is merkwaardig hoe de auteur haar overzicht weet te doorspekken met voldoende anekdotiek die het boek heel vlot doet lezen. Hierbij overtreedt zij de regels van het historisch onderzoek niet en haar bronvermelding is dan ook indrukwekkend.

Ook haar pogingen tot situering van het feitenmateriaal in een tijdsclimaat zijn lovenswaardig. Vooral de beschrijving van de adel tijdens het interbellum is revelerend voor wie de tijd niet beleefde. Je voelt dat Marie-Pierre d'Udekem d'Acoz het vertrouwen van het adellijke milieu geniet en dan ook ruime informatie kon losweken.

Een aantal feiten en figuren uit het boek zullen onze lezers bekend voorkomen. De communauteit van de Sint-Andriesabdij van Zevenkerken telde heel wat adellijke geestelijken. Antoine de Meester OSB organiseerde er op 22 november 1936 een colloquium. Honderd leden van de adel wisselden er van gedachten over hoe zij “door een gemeenschappelijke actie enkele leden van de elite van de natie dichter bij elkaar” konden brengen (p. 29-30).

De Loppemse figuren ridder Emmanuel Coppieters de ter Zaele (1925-1993) en baron Karl van Caloen (1889-1975) komen in het werk verscheidene malen aan bod.

Karl van Caloen en zijn drie dochters steunden de verzetsgroep Zig en verschaften leden van de groep toegang tot de kasteeltoren van het groot kasteel van Caloen om informatie door te seinen naar Londen. De drie dochters van Caloen, Anne (1921), Savina (1923) en Roselyne (1925) waren verbindingsagenten van Christian Jooris. Zij brachten niet alleen berichten, opgerold en verstopt in het zadel of het stuur van hun fiets over. De twee oudsten werden gevraagd een radiozender van Loppem naar Antoine de Hemptinne in Gent over te brengen. Bij Brugge werden ze door Vlaamse

SS'ers tegenhouden. Ze slaagden er echter in te doen geloven dat het pakket op de bagagedrager vlees bevatte, gekocht op de zwarte markt (p. 184). Het gezin Karl van Caloen woonde op het Wit Huis (Rijselstraat, Loppem) tussen talrijke Duitsers. Zo vertelt Savina van Caloen (mevr. Ides Jansens de Bisthoven) aan de schrijfster dat dit samenleven met de Duitsers niet altijd probleemloos verliep. Zij werd twee maanden in de Brugse gevangenis opgesloten, omdat ze iets te hard had gezegd wat iedereen in stilte dacht. Na een woordenwisseling met een Duitser die zich in de badkamer bevond, begaf zij zich naar het toilet dat door een collega was bezet. In volle opwindning reageerde zij met 'Och, die moffen!' (p. 423).

Gekende verzetsfeiten uit onze streek worden nog eens op een rijtje gezet, zoals dat van de verzetsgroep van tien mannen, onder wie pater Antoine de Meester en Emmanuel Coppieters.

"Gewapend met drie geweren en enkele revolvers houden ze vier (Duitse) soldaten aan. Met hetzelfde elan dringen de verzetslieden een villa binnen die door een handvol Duitsers is bezet en arresteren er twee van hen. De rest slaagt erin te vluchten. Alle gevangenen worden naar de Sint-Andriesabdij gebracht en opgesloten in een bunker die voorheen door de Organisatie Todt was gebouwd om zich te beschermen tegen bombardementen. De volgende ochtend, op 4 september (1944), neemt een terugtrekkende troep van ongeveer 150 soldaten van de Wehrmacht zijn intrek in het kasteel van Loppem. Een burger meldt hun de aanwezigheid van de Duitse gevangenen in de abdij en geeft hun de namen van de mannen die de aanhoudingen verricht hebben. Om een bloedbad te vermijden worden de Duitse gevangenen in de avond van 5 september vrijgelaten. De mannen van de groep uit Loppem kunnen niets anders doen dan onderduiken tot de aankomst van de geallieerden". (p. 327).

Ook het dramatische voorval met Jacques van Delft (echtgenoot van Solange Coppieters) in het park van het kasteel Foreyst te Sint-

Andries, op 4 september 1944, wordt beknopt weergegeven. Duitsers die papieren hadden verbrand in het kasteelpark, openden het vuur op Jacques van Delft, de jachtopziener en zijn zoon. Alleen de jonge edelman werd dodelijk geraakt. (p. 327).

Op p. 183 vermeldt de schrijfster Thierry Piers de Raveschoot die met zijn ouders op het kasteel Baesveld in Zedelgem woont. Is dit wel correct? We durven het betwijfelen.

Met het hoofdstuk over de collaboratie en de repressie van de adel hebben wij het wel een stuk moeilijker. In het slothoofdstuk van het boek beschrijft de auteur de collaboratie in een aantal verhalen waarin de hoofdrolspelers allen bij de voornaam (of schuilnaam?) of de initialen worden vermeld.

De manier waarop de schrijfster dit aspect van de bezetting behandelt, komt mij over als een nu eenmaal verplichte vermelding van een vlek op het blazoen van de patriottische, royalistische, Belgische adel. Dat de auteur dit onderdeel van haar onderzoek zelfs niet in de titel van haar boek vermeldt, wijst al op een vorm van schaamte of angst voor een open behandeling van deze materie. Haar slotbemerking dat er van de 39 gevallen van adellijke collaboratie, 18 (= 46 %) uit exogame huwelijken (adel gehuwd met burgerij) afstammen, is mijns inziens een weinig wetenschappelijke verklaring voor de collaboratie in deze bevolkingsgroep en doet niet ter zake. Duidelijk lijkt in elk geval dat de adellijke collaboratie zich vooral in het Waalse landsgedeelte voltrok en een gevolg was van de charismatische invloed van Léon Degrelle van Rex, die ook al voor de oorlog heel wat edellieden had bezielde. Ook Vlaamse!

Dit zeer gedocumenteerde werk over het verzet (en ook de collaboratie) van de adel in de Tweede Wereldoorlog bevat een uitgebreid voetnotenapparaat, zoals het hoort in een wetenschappelijk historisch werk. Om de vlotte lezing te bevorderen, heeft de auteur alles achteraan het boek

geconcentreerd. Dit maakt het zoeken naar de betreffende uitleg er niet makkelijker op.

Een plaatsnamenregister of een opsomming van de verschillende kastelen waar verzetsfeiten plaatshadden, zou geen overbodige luxe zijn geweest!

Toch verdient dit merkwaardige boek alle lof en kunnen wij het alleen maar aanbevelen om z'n talrijke kwaliteiten.

D'UDEKEM D'ACUZ Marie-Pierre, *Voor Koning & Vaderland. De Belgische adel in het verzet*, Lannoo, Tielt, 2003.

Uit de pers

Koninklijk mysterie te Loppem

In de afgelopen maand juli publiceerde *Het Laatste Nieuws* een reeks over *De verborgen tragedies van ons koningshuis*. Met bijzondere aandacht lazen wij op 18 juli het artikel gewijd aan Albert I en Elisabeth, het koninnspar dat in oktober-november 1918 op het kasteel van baron Albert van Caloen te Loppem verbleef. Groot was onze verrassing daarin ook te lezen over een buitenechtelijke zoon van de koning. Nog groter was mijn verbazing toen ik het volgende fragment las: "Barones van Caloen leidt bezoekers rond in het kasteel. Wie haar vraagt hoe het komt dat de koningin in een éénpersoonsbed slaapt, krijgt te horen dat de koning in een veldbed sliep, in het kamertje naast Elisabeth. Tijdens een van haar rondleidingen kucht op dat moment een stem tussen de bezoekers.'Sta mij toe dat ik corrigeer', zegt een oude man in de groep. 'Ik was de ordonnans van de koning. Elke dag, na het avondeten, moest ik de koning wegbrengen naar een andere plaats. Daarna bracht ik hem terug naar Loppem. Maar waar ik de koning naartoe bracht, zal ik nooit verklappen.'

Een mysterieus verhaal dat veel vragen doet rijzen: Wie is barones van Caloen? Wie is die ordonnans? Was de man nog in leven toen

pas in 1974 het kasteel opengesteld werd voor het publiek? Hoe heette die bastaardzoon van de koning en wie was zijn moeder?

Misschien kan een goede royalty watcher onder onze lezers enig licht brengen in deze duistere zaak. Niet dat we nieuwsgierig zijn, maar de geschiedenis eist de waarheid.

We verwachten uw reacties.

B.D.

OPROEP

De heer Marc Vandebon, oud-Zedelgemnaar en lid van onze heemkundige kring is momenteel bezig met het inventariseren, beschrijven en opsporen van de oorsprong van alle wapenschilden die op het grondgebied Groot-Zedelgem te vinden zijn. Het betreft hier zowel familiewapens als wapens van verenigingen.

Het werk schiet relatief goed op, maar zijn probleem is nu vooral de volledigheid. Daarom roept hij al onze leden op hem te willen informeren over plaatsen waar eventueel nog 'verborgen' wapenschilden aan te treffen zijn.

Inlichtingen bezorgen aan: Marc Vandebon, Veeweide 9, 8200 Brugge (tel. 050-38 10 51);

e-mail: marc.vandebon@pandora.be

De Ridders van de West-Vlaamse Tafel

Het is nu al 43 jaar geleden dat Paul Emeldam (de Aartrijkse onderwijzer Paul Van Landuyt) zijn boek over Leon Claeys en de Zedelgense nijverheid publiceerde: *Welstand door Werklust of de Geschiedenis der Zedelgense Nijverheid en haar Pionier Leon Claeys*. Geschreven als een soort heiligenverering (hagiografie) van de gestandbeelde Leon Claeys, gaf het vooral een beeld van de pionierstijd van de familie Claeys.

Ondertussen verschenen nog talrijke brochures met ietwat dezelfde kenmerken als het werk van Emeldam, zoals *Aimé Claeys: van smid tot grootindustrieel* (1970). Ernstiger en breder van aanpak was het werkje *Zedelgems 'werkend verleden' in de kijker* (1997).

Ook op universitair niveau werd ondertussen een deel van het Zedelgense industriële verleden beschreven in de onuitgegeven licentiaatsverhandeling van Isabel De Decker: *Flandria: de leeuw van weleer. Opgang en neergang van het familiebedrijf 'A. Claeys - Flandria'* (1999). Maar het was vooral economiejournalist Jan Puype (Brusselaar met een typisch West-Vlaamse naam!) die lezend Vlaanderen in 2002 verraste met zijn studie over de West-Vlaamse industriële families: *De Ridders van de West-Vlaamse Tafel. Kroniek van succesvol ondernemen*.

Op de fiets trok de auteur op zoek naar de ware aard van de provincie West-Vlaanderen (p. 12). Leden van de industriële dynastieën bezocht hij thuis om ze te interviewen. Veel afgewerkte gesprekken mochten pas na het fiat van de betreffende persoon gepubliceerd worden.

In drie grote delen beschrijft de auteur achtereenvolgens de industriële regio's van onze provincie (De Graafschappen), de industriëlen zelf (De Ridders), hun onderlinge relaties en verbonden (De Ronde Tafel).

Aan de Zedelgense familie Claeys en verwanten wijdt Jan Puype een dertigtal bladzijden. Na een historische familieschets, worden verschillende bedrijfsactiviteiten van de Claeysen beschreven: de Superia en Flandria, de dorsmachines van Leon Claeys, de vastgoedactiviteiten van Louis Claeys en de gieterij van Alidor Claeys. Ook over de repressie waarvan Louis Claeys en zijn schoonbroer Henri Verhaeghe het slachtoffer waren, spreekt Kathy Claeys (mevr. P. Floré) openhartig met de journalist. Ten slotte geeft Jan Puype ons een inzicht in de uitgevers- en drukkerswereld waarin de verwante en samenwerkende families De Nolf - Claeys (Roularta) naar de hegemonie streven.

Aan het Zedelgense Leguma - Maertens wijdt de schrijver nauwelijks enkele regels. Maar even interessant zijn de niet-Zedelgense families die aan bod komen: Gaston en Adolf Bauwens (meubelen; Oostkamp en Waardamme),

Desimpel (steenbakkerijen; Kortemark), de familie Pieters (vis; Brugge), de families Bogaert – Adriaen (drukkerijen; Jabbeke), Vanmoerkerke en Brackx (toerisme; Oostende), de familie Vande Vyvere (vastgoed; Meulebeke) en het alomgekende duo Lernout en Hauspie.

Allen zijn het voorbeelden van mensen die een grootse droom hadden en met ondernemingslust en werkracht en met vaak heel weinig kapitaal een project op poten zetten. Volgens Jan Puype is het succes van de West-Vlaamse ondernemer vooral te danken aan de armoede waarmee de West-Vlaming vroeger altijd af te rekenen heeft gehad, de bonkigheid van de West-Vlaamse mentaliteit (traditioneel, katholiek, Vlaams-nationalistisch, doorzettingsvermogen en fraudebereidheid).

Wie dit interessante maar lijvige werk liever niet ter hand neemt, kan de auteur Jan Puype komen beluisteren op vrijdag 5 december 2003 om 20.00 uur in Spes Nostra (De Leeuw – Zedelgem) (zie kadertekst).

PUYPE Jan, *De Ridders van de West-Vlaamse Tafel. Kroniek van succesvol ondernemen*, Uitg. Van Haelewyck, Leuven, 2002. (445 p.; +/- € 28,00).

Bertrand Denys

Vrijdag 5 december 2003
om 20.00 uur
in SPES NOSTRA (Zedelgem De Leeuw)

JAN PUYPE
(journalist)

spreekt over

De Ridders van de West-Vlaamse Tafel
(Kroniek van succesvol ondernemen)

Toegang: gratis

Organisatie: Heemk. Kring Pastoor Ronse i.s.m. het Davidsfonds

